

Dit essay is op verzoek van InnovatieNetwerk geschreven door Hannie te Grotenhuis, lid van de InnovatieKring Ruimte Creëren. Het legt een basis voor het concept 'naar een nieuw natuurverhaal', waarmee InnovatieNetwerk beleidsmakers en –uitvoerders wil inspireren bij de totstandkoming en uitvoering van een nieuw natuurbeleid. De behoefte aan rust, ruimte en groen is een levensbehoefte die de komende jaren, wanneer de wereld om ons heen complexer, hectischer en drukker wordt, zeker nog zal groeien. Een behoefte ook die verschillend zal worden ingevuld afhankelijk van jeugdervaringen met natuur en landschap en afhankelijk van culturele afkomst. De auteur pleit daarom voor een beleid dat zorgt voor toegankelijke, gevarieerde en beleefbare natuur op alle plaatsen waar mensen wonen, leven, en recreëren. Ook pleit zij voor een nieuwe benadering van natuur waarin natuur geen statische, door ecologen en beleidsmakers gedomineerde waarde, maar een flexibele, dynamische waarde en bron van beleving, ontspanning en recreatie is.

Zo'n ruime, integrale benadering van natuur waarbij natuurbeleving vertrekpunt is, zal alleen maar tot stand komen en succes hebben als het nieuwe natuurverhaal maatschappelijk breed verankerd is. Een natuurverhaal, bij wijze van spreken, dat 'van iedereen' is. Het moet daarom een verhaal zijn dat burgers, ondernemers, onderzoekers en beleidsmakers samen maken. Een verhaal dat vele mensen uit uiteenlopende werelden van meet af aan samenbrengt, inspireert, en opjut.

De auteur omschrijft een aantal veranderingen en nieuwe ontwikkelingen die aanleiding geven tot een nieuwe benadering van natuur, te weten: klimaatverandering, een groeiende behoefte aan recreatie en ontspanning, bevolkingskrimp en de toenemende kloof tussen overheid en samenleving. Het huidige EHS-beleid is vooral 'ecologisch' en daardoor ééndimensionaal beleid dat bovendien met enorm gedetailleerde wetgeving is geïnstrumenteerd. Het huidige natuurbeleid heeft,

zo stelt de auteur, een ‘communicatieprobleem’. Natuur is ook letterlijk te veel op afstand komen te staan van het dagelijks beleven van mensen. De uitdaging ligt er in om natuur en mensen op zo’n manier bij elkaar te brengen dat natuur zich intens laat beleven én mensen zich intens verantwoordelijk gaan voelen voor natuur. De auteur roept dan ook beleidsmakers, natuurbeschermers en wetenschappelijke experts op om hun werelden open te stellen voor de beelden, wensen, behoeften, kwaliteitsopvattingen, mogelijkheden, producten en organiserend vermogen van ‘gewone’ mensen. Ook roept ze op te stoppen met het formuleren van technocratische concepten en administratieve werkelijkheden. Ze moeten de toekomstige natuurgebruiker een plek in het natuurverhaal geven en zijn werkelijkheid als uitgangspunt nemen. Initiatiefnemers moeten ruimte krijgen voor verwezenlijking van het natuurverhaal. Dat is een lastige opgave, want mensen willen moeilijk verenigbare dingen. Beleidsmakers moeten mensen daarom een toekomstperspectief bieden. In het toekomstbeeld zoals de auteur zich dit voorstelt, is Nederland in 2030 één groene metropool. Een sterk verstedelijkte samenleving met veel activiteit en grote bedrijvigheid, en tegelijkertijd met een overheersend gevoel van ruimte, rust en groen. In dat land van de toekomst is rendabele landbouw mooi ingepast en zijn verrassende en voorbeeldige oplossingen gevonden voor natuur, water, wonen, werken, recreëren en mobiliteit.

‘Beleving van natuur’ en ‘een vitaal en duurzaam ecosysteem’ zijn de twee onmisbare ingrediënten voor een nieuw natuurverhaal, waarbij natuurbeleving centraal staat. Het ‘oude’ onderscheid tussen natuur en landschap zal plaats maken voor een visie op de onderlinge samenhang en hoe natuur en landschap als één geheel aan de toekomstige behoefte van natuurbeleving tegemoet kan komen. Door de EHS en het omringende landschap als een onlosmakelijk geheel te beschouwen, zijn er opeens tal van mogelijkheden om natuurlijke overgangen en meer en grotere eenheden natuur te scheppen. We zien gebieden waar werken, mooi en ruim wonen, en recreëren aan de orde van de dag zijn, en waar tegelijkertijd natuurbeleving volop mogelijk is. De natuur buiten de EHS wordt daarmee vele malen belangrijker dan tot nu toe het geval is geweest. Landbouw hoort daar bij.

Het waarborgen van een vitaal en duurzaam ecosysteem in een land dat zeer dichtbevolkt en verstedelijkt is, blijft van eminent belang waarbij begeleiding en bijsturing van de ontwikkeling van het ecosysteem als noodzakelijk wordt beschouwd.

Het Europese Natura 2000 beleid staat volgens de auteur nog geheel in het oude denken. Het is zaak om op verandering gericht te blijven. Dit vraagt een omslag in denken en handelen van zowel beleidsmakers als wetenschappers en heeft behoorlijke gevolgen voor overheidssturing en onderzoeksprogrammering. Wetenschappers zullen bovendien veel meer rekening moeten gaan houden met de maatschappelijke bruikbaarheid van hun inzichten en hun kennis moeten gaan delen met niet-deskundigen. De gedachte dat de natuur ons diensten levert als recreatie, zuurstof, drinkwater of voor de opvang van water zorgt, kan wellicht helpen. Door deze ecosystemediensten voor het voetlicht te brengen is natuur geen geldverslinder, maar wordt zichtbaar gemaakt welke functies van levensbelang de natuur voor ons vervult en kan bovendien de economische waarde van deze functies worden berekend.

Het maken van een nieuw natuurverhaal is geen eenmalige activiteit. Er moet dan ook minstens drie tot vijf jaar voor worden uitgetrokken. Het moet een proces zijn dat begint met 'de stip aan de horizon', waar vervolgens innovatieve concepten en experimenten, uitvoering, evaluatie, debat, en nieuwe vergezichten elkaar afwisselen.

Het rijk speelt in het nieuwe natuurbeleid twee verschillende rollen. Aan de ene kant de rol van kadersteller en regelgever. Aan de andere kant de rol van facilitator. Het is een zoektocht naar een nieuwe rolinvulling van de rijksoverheid als tegenhanger van grotere maatschappelijke betrokkenheid. Want als het rijk regelgeving uiteindelijk niet weet te beperken, dan komt de rol van facilitator onmiddellijk in het geding. In deze rol gaat het ten eerste om ruimte voor betrokkenheid en interventies uit de samenleving. Daarnaast gaat het om meer geld dan de politiek tot op heden voor natuur over had en een andere inzet van dat geld.

De verwerving van EHS-grond is, onder meer als gevolg van gestegen grondprijzen, veel duurder dan voorzien. Regelingen die landschapsbeheer en –ontwikkeling betaalbaar moesten houden, zoals agrarisch natuurbeheer, landschapsbeheer of rood-voor-groen hebben in de uitvoeringspraktijk zoveel haken en ogen of zijn op onjuiste veronderstellingen gebaseerd, dat ze in de afgelopen jaren helaas onvoldoende van de grond kwamen en onvoldoende baten genereerden.

We staan de komende jaren voor forse investeringen in de EHS en voor een forse inhaalslag waar het de kwaliteit van natuur buiten de EHS betreft. De geldkwestie moet worden opgelost in het directe voordeel van natuur. Nu is natuur in feite afhankelijk van goodwill en mee-koppeling. De auteur vraagt zich af of het mogelijk is de sterke positie van commerciële partijen te doorbreken, zodat geld verdiend met bijvoorbeeld woningbouw of infrastructuur niet alleen ten goede komt aan commerciële partijen, maar deels ook terugvloeit naar de samenleving via investeringen in natuur en landschap. Is het bijvoorbeeld denkbaar dat er natuurcorporaties komen, naar analogie van woning- en boerencoöperaties? Of, in navolging van de recreatieschappen, omgevingschappen? Kan 'natuurondernemerschap' een nieuw bron van financiering zijn? En kunnen we natuurbeheer goedkoper organiseren?

Het nieuwe natuurverhaal wordt dus ook een actieve zoektocht naar nieuwe en aanvullende financieringsbronnen.